

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ СУСПІЛЬСТВА

Т.В. Бауліна, докт. екон. наук,
Міжнародний науково-технічний університет
імені Ю. Бугая

Проаналізовано стан і умови інноваційної діяльності підприємств в Україні. Досліджено проблеми неефективності державної політики в економічній сфері щодо розвитку інноваційності промислових підприємств. Розроблено пропозиції з удосконалення структури і напрямів діяльності державної політики щодо розвитку інноваційності промислових підприємств при активізації інтелектуального капіталу суспільства.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інноваційність промислових підприємств, модернізація державної політики в економічній сфері.

Постановка проблеми. Процеси трансформаційних змін в Україні мають певні особливості щодо відповідності економічної системи світовим стандартам та забезпечення конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Необхідність забезпечити основні сфери національного господарства інтелектуальними ресурсами для формування та нарощування основного капіталу держави стає надзвичайно актуальним завданням. Інтелектуальний капітал як засіб нарощення основного капіталу держави та реального відображення дійсності визначає пріоритетні напрями трансформації національного господарства в цілому. Таким чином, головні проблеми активізації інтелектуальних ресурсів, інноваційно-інформаційної діяльності потребують нагального вирішення та сучасного підходу до управління ними.

Аналіз останніх досліджень. Над окресленими питаннями працюють багато вітчизняних і зарубіжних науковців. Утім, складові процесу інтелектуально-інноваційного розвитку і модернізаційні процеси національного господарства країни потребують додаткового дослідження і уваги. Окреме місце займає державна політика в економічній сфері. Останнім часом вона була зосереджена на підтримці макроекономічного балансу. За сучасних умов господарювання доцільно зосередитись на виробленні стратегічних дій щодо забезпечення переходу до інтелектуально-інноваційної моделі розвитку економіки, а саме: розробити ефективні організаційно-економічні механізми формування інтелектуального капіталу національного господарства, забезпечити інтеграцію у міжнародний інвестиційний ринок, створити відповідний нормативно-правовий захист об'єктів інтелектуальної власності.

Мета статті – здійснити порівняльний аналіз наслідків реалізації державної політики в економічній сфері стосовно підвищення інноваційності промислових підприємств за окремими групами країн, оцінити динаміку цієї інноваційності та визначити роль інтелектуального капіталу як головного стратегічного орієнтира в розвитку інноваційних підприємств.

За результатами проведеного аналізу вітчизняних промислових підприємств наукоємних, енерго- й ресурсовитратних галузей встановлено, що на інтенсифікацію та нарощення інтелектуального капіталу в цих видах економічної діяльності виділяється до 71% фінансових витрат. Перерахунок основних макропоказників (у порівняльних цінах 2009 р.) засвідчив,

що обсяг фінансування розвитку наукоємних галузей зменшується щорічно на 400-500 млн. грн. Крім того, зменшуються об-

сяги витрат (до 150-200 млн. грн.) на прогресивні проекти в енерго- і ресурсовитратних галузях (табл. 1-2, рис.1).

Таблиця 1. Обсяг реалізованої промислової продукції наукоємних та енергоємних галузей (у порівняльних цінах 2009 р.)

Ретроспективний період, роки	Наукоємні галузі		Енерго- й ресурсовитратні галузі	
	обсяг виробництва продукції, млн. грн.	частка галузей у структурі промисловості, %	обсяг виробництва продукції, млн. грн.	частка галузей у структурі промисловості, %
1995	192757,59	39,30	297719,74	60,70
2000	203803,04	37,10	345531,30	62,90
2005	315155,28	37,90	516388,99	62,10
2008	343731,86	37,50	572886,44	62,50
2009	158017,1	40,1	227437,3	60,2
2010	187802,5	39,9	277223,3	60,2

Розроблено, узагальнено та систематизовано автором за даними джерел [1- 4].

Таблиця 2. Динаміка інноваційності промислових підприємств та обсяг реалізованої інноваційної продукції за 2000 - 2010 рр.

Показник	Ретроспективний період, роки										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Підприємства, що займалися інноваційною діяльністю	1705	1697	1808	1496	1359	1193	1118	1472	1752	1656	1608
% до загальної кількості промислових підприємств (темп змін до попереднього року)	18,0	16,5	18,0	15,1	13,7	11,9	11,2	14,2	17,9	16,8	16,3
Підприємства, що впроваджували інновації	1491	1503	1506	1139	992	810	999	1186	1490	1388	1338
% до загальної кількості промислових підприємств (темп змін до попереднього року)	14,8	14,3	14,6	11,5	10,0	8,2	10,0	11,5	14,6	13,6	13,1
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн. грн.	12148	10365	12606	12882	18784	24995	30892	40188	6108	11175	13662
% до заг. обсягу реалізованої промислової продукції (темп змін до попереднього року)	9,4	6,8	7,0	5,6	5,8	6,5	6,7	6,7	7,7	7,4	7,2

Узагальнено автором за даними [1 - 4].

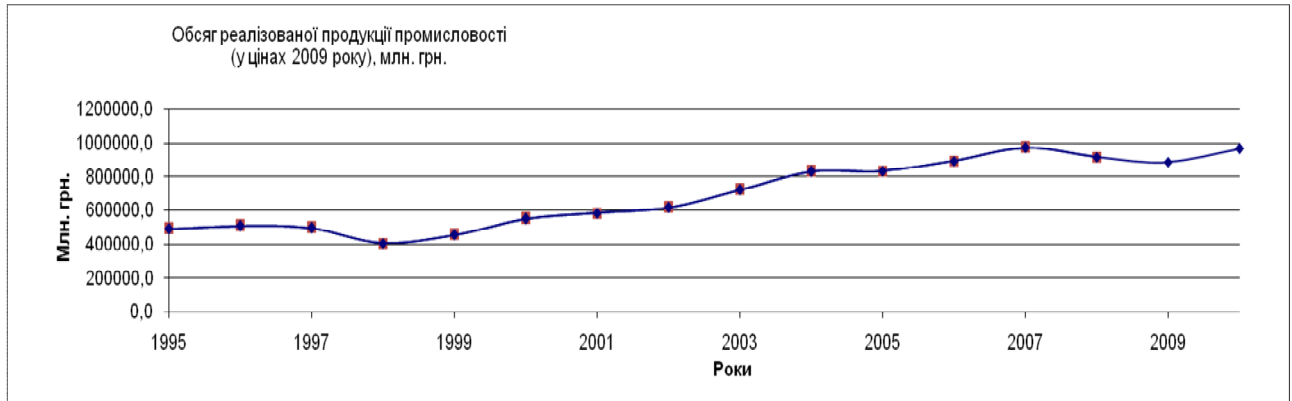

Рис. 1. Траєкторія та динаміка реалізованої продукції у національній промисловості

Відтак, виходячи із загальної оцінки обсягів та структури інвестицій в основний капітал національного господарства за 1996–2010 рр., спостережено, що ускладнюється взаємодія складових циклу «наука-виробництво»; зменшується роль фундаментальних і галузевих наук в інтелектуалізації економічних відносин (це зумовлює радикальне погіршення макроекономічної, соціальної та політичної ситуації в державі).

У разі відмови від усунення цих проблем імовірними стають деструктивні суспільні трансформації, руйнація механізмів ринку інтелектуальної власності та інформаційного ринку в країні.

Результати проведеного аналізу дозволили констатувати – нелінійна модель майбутнього розвитку економічної системи України є варіантом прояву існуючих макроекономічних закономірностей цивілізаційного рівня, що й обумовлює нагальну необхідність розроблення дієвої державної політики в економічній сфері на основі формування інтелектуального капіталу суспільства [5].

Отже, об'єктивно слід визнати, що для абсолютної більшості господарюючих суб'єктів в Україні існують лише короткострокові горизонти розвитку (імператив «сьогоднішнього дня»). Для порівняння: в західних країнах питома вага інноваційно активних організацій складає не менше третини всіх підприємств промисловості. У деяких з них цей показник перевищує половину загальної кількості. Так, наприклад, у Ірландії, яка вже тривалий

період демонструє найвищі серед західних країн темпи росту ВВП, він досягає рівня 2/3. Прибалтійські країни випереджають у цьому відношенні Україну в 2,5–4 рази (рис. 2).

Відтак, вкладені у дослідження та наукові розробки кошти, які є співвідносними з ВВП, стають індикатором довгостроковості та означеності природи державної економічної політики в інноваційно-інтелектуальній сфері. У тих економічних системах, де він є вищим, відповідно вища і орієнтованість на перспективний розвиток.

Наприклад, у сучасній Грузії даний показник складає лише 0,01%, що характеризує її економічну модель як споживацьку і нестійку в довгостроковій перспективі (політика «одного дня»). Частка внутрішніх витрат на наукові дослідження в Україні хоч і вища, ніж у більшості колишніх радянських республік, але істотно поступається країнам, що належать до пост-індустріального світу (виняток складають країни півдня Європи) (рис. 2).

Що стосується темпів зростання промисловості України, то попри збільшення абсолютних розмірів фінансування на розвиток наукових і науково-технічних робіт та на інноваційну діяльність промислових підприємств (табл. 2), їх частка у валовому внутрішньому продукті лишається незначною і майже незмінною. Це свідчить, що, окрім загальних закликів щодо важливості і необхідності структурно-інноваційної моделі розвитку промисловості, реальних змін у цьому напрямі не відбувається.

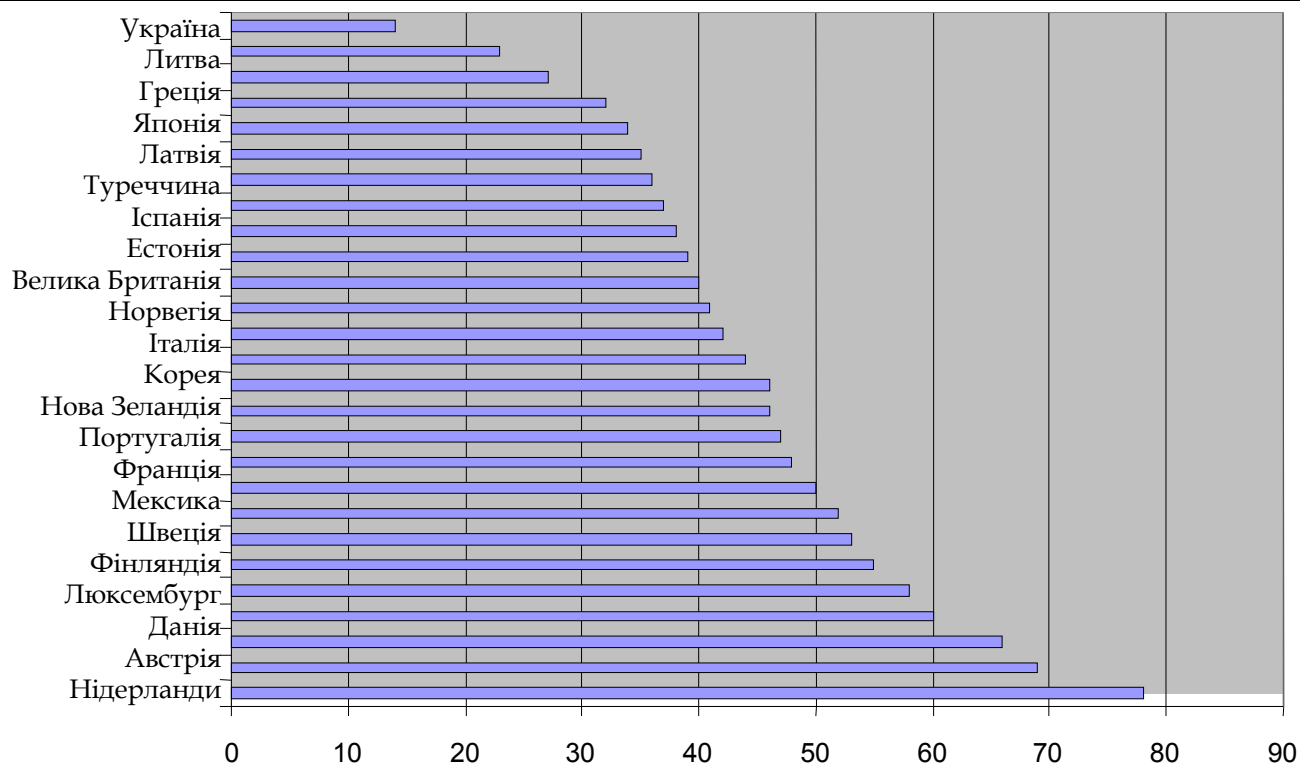

Рис. 2. Питома вага інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств за окремими країнами світу

Відтак, проведене порівняння та оцінка масштабів і розвиненості високотехнологічної сфери національного господарства та його модернізації, ефективності сучасного інструментарію формування і використання інтелектуального капіталу, особливостей реалізації державної економічної політики науково-технологічного розвитку української економіки, повернення коштів, вкладених у наукові розробки та прогресивні технології (України та сукупності країн світу станом на 01.01.2009), засвідчили неефектив-

ність інструментарію та механізмів реалізації державної політики формування інтелектуального капіталу нації (рис. 3) [5].

Таким чином, український шлях розвитку інноваційної діяльності спрямований на короткостроковість результату, внаслідок чого виникає замкнене коло перманентного витрачання коштів на їх оновлення. Між тим, володіння власними перспективними дослідницькими доробками істотно знижує такого роду витрати, робить організацію більш незалежною від зовнішньої кон'юнктури.

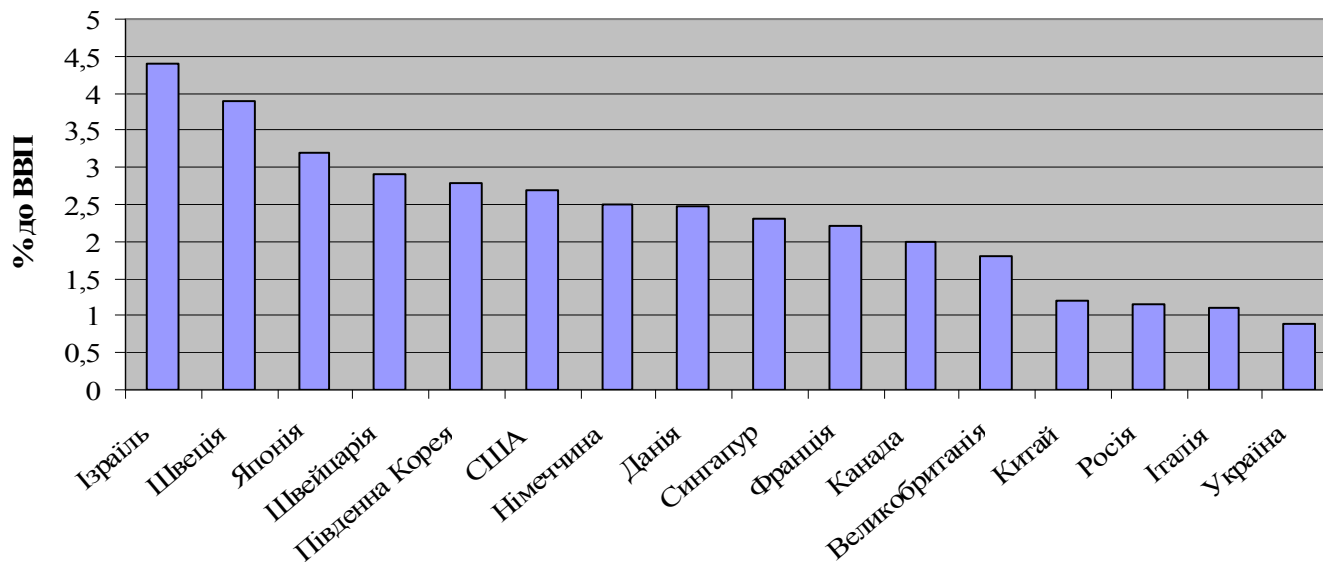

Рис. 3. Внутрішні витрати на дослідження і наукові розробки, % до ВВП країни

У свою чергу, порівняльний аналіз результативності реалізації науково-технологічної політики окремих держав світу дав змогу визначити темпи та швидкість повернення коштів, вкладених у формування інтелектуального капіталу держави

(рис. 4), та охарактеризувати сучасний стан діяльності підприємств як відсутність інноваційного мислення. Значно простіше поставити нову машину, ніж здійснити технологічне переоснащення.

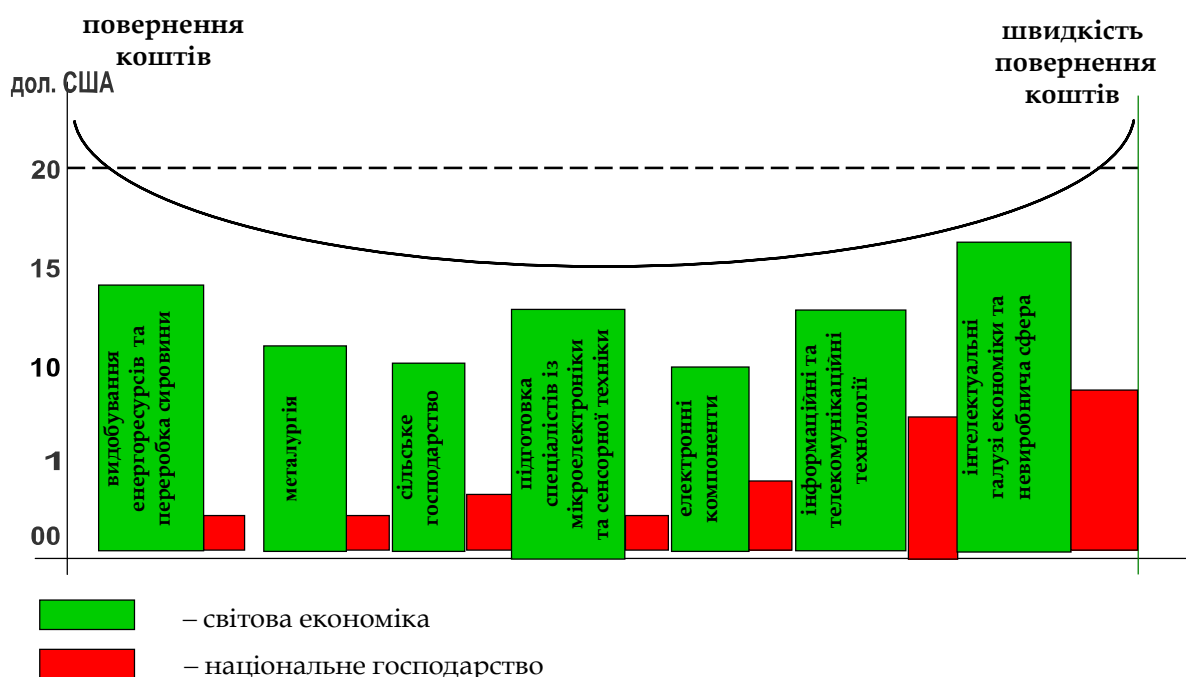

Рис. 4. Порівняння темпів повернення коштів, вкладених в наукові розробки та модернізацію економіки

Отже, щодо сучасного стану економічної системи України, а також забезпечення достатності розвитку інтелектуального капіталу національного господарства можна констатувати:

- загальні обсяги випуску продукції в реальному секторі за останні роки зросли лише у певних видах економічної діяльності на 2-18% (а загалом зменшилися);
- на промислових підприємствах недержавної форми власності за останні роки введено понад 500 програм із модернізації виробництва та реструктуризації організаційної системи управління ним, однак відсутнє зростання енергоємності;
- прийнято низку законодавчих актів, створено кілька міжвідомчих груп із роз-

роблення та реалізації дієвої стратегії оптимізації базових галузей промисловості, однак відчутні результати відсутні.

Висновки. Таким чином, система державного управління інтелектуальним капіталом та інноваційно-інвестиційними процесами, а також регулювання економікою станом на 01.01.2010 р. не виконала загальнообов'язкової функції контролю за цілеорієнтацією і спрямуванням зусиль на розвиток інноваційних підприємств, а також не здійснила техніко-економічного обґрунтування доцільності витрат на енергоресурси.

Тобто, сучасна система державного управління є неефективною до реалізації прогностичних, коригуючих і контролю-

ючих функцій; не є засобом поєднання і взаємодії керуючої і керованої підсистем (суб'єкта і об'єкта управління); не реконструює сукупність структурних елементів та управлінських процесів, що відбуваються в соціотехно економічній системі України.

У зв'язку з орієнтацією зовнішньоекономічного балансу на іноземні кредити в Україні спостерігається залежність економічних перетворень від міжнародних фінансових організацій, а також загрозливі тенденції зростання у зовнішньоекономічному балансі частки імпорту.

Структура сучасної економічної політики в державі – це складне поєднання трьох груп стратегічного управління:

- перша – сукупність чужорідних базових, відправних ідей, принципів світосприйняття та настанов політичних сил, дія яких не розрахована на тривалу історичну перспективу;
- друга – поточні плани і операційні рішення, за допомогою яких відбувається реалізація необґрунтованої політики деструктивного типу;
- третя – коригуюча діяльність субструктурних суб'єктів-елементів – надбудов економічної сфери держави, що не дозволяє досягати визначених орієнтирів економічного зростання.

Для підвищення ефективності та дієвості нової державної політики доцільно забезпечити взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємодоповнення цих компонент. Нагальною стає необхідність вироблення придатної ідеології – відповідної реальним соціально-економічним, виробничо-господарським, когнітивно-інформаційним процесам, втіленої у доктринальному забезпеченні процесу удосконалення економічної сфери держави, яка забезпечить формування, нарощення та використання інтелектуального капіталу, зростання кількості інноваційних підприємств в різних галузях економіки.

Саме економічна доктрина України повинна визначати стратегічні орієнтири,

закладати парадигму діяльності як держави, так і всього суспільства та його економічної сфери загалом на подальшу перспективу. Залежними від доктринальних положень, проте не менш важливими ланками розгортання дієвих процесів, повинні виступати методи прийняття управлінських рішень і розробка планів впровадження нововведень, орієнтованих на реалізацію стратегії у конкретно-історичних умовах державної еволюції.

Основними орієнтирами нової модернізованої державної політики в економічній сфері мають бути:

- розробка і запровадження дієвих механізмів надання пільг інноваційним підприємствам, які формують і нарощують інтелектуальний капітал суспільства;
- сприяння створенню інтелектуально-інноваційних фондів, що формуються за рахунок приватних, державних та іноземних інвестицій;
- удосконалення економічно-правових відносин щодо охорони прав інтелектуальної власності, модернізація нормативно-правових актів і законодавчої бази щодо регулювання інтелектуально-інноваційної та інвестиційної діяльності у відповідності з світовими стандартами, запровадження заходів з підвищення прозорості і публічності у сфері управління інтелектуально-інноваційними підприємствами;
- запровадження державного фінансування інтелектуальних інвестицій згідно з програмами модернізації і розвитку національного господарства як частка в загальному фінансуванні формування і нарощування інтелектуального капіталу суспільства;
- забезпечення короткостроковими та середньостроковими кредитами в державних банках із зниженою кредитною ставкою, спрощення механізмів та зменшення строків розгляду справ щодо кредитування інноваційних підприємств і установ (у першу чергу науково-дослідних установ, центрів).

Література

1. Статистичний збірник «Промисловість України у 1996 – 2000 рр.» / Державний комітет статистики України. – К., 2001. – 400 с.
2. Статистичний збірник «Промисловість України у 2001 – 2005 рр.» / Державний комітет статистики України. – К., 2006. – 304 с.
3. Статистичний збірник «Промисловість України у 2001–2007 рр.» / Державний комітет статистики України. – К., 2008. – 356 с.
4. Статистичний збірник «Промисловість України у 2008 – 2010 рр.» / Державний комітет статистики України. – К., 2010. – 345 с.
5. Потенціал України та його реалізація / Спільний звіт Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України та Національного банку України «Розбудова спроможності до аналізу соціально-економічних результатів і потенціалу в Україні». – К.: МЦПД, 2009. – 110 с.

Т.В. Баулина ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ ПРИ АКТИВИЗАЦИИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО КАПИТАЛА ОБЩЕСТВА

Проанализированы состояние и условия инновационной деятельности предприятий в Украине. Исследованы проблемы неэффективности государственной политики в экономической сфере относительно развития инновационности промышленных предприятий. Разработаны предложения по усовершенствованию структуры и направлений деятельности государственной политики относительно развития инновационности промышленных предприятий при активизации интеллектуального капитала.

КОРОТКО

КОРОТКО КОРОТКО КО

Важнейшим показателем экономической мощи в современном мире является уровень технологических знаний.

Из 50 самых передовых макротехнологий, обеспечивающих производство наукоемкой продукции (в области аэрокосмической техники, автоматизированного оборудования и информационной техники, электроники, фармацевтики, точных и измерительных приборов, электрооборудования и т.д.), 46 имеют развитые страны, контролирующие 80% производства науко- и техноемких изделий. 22 технологии контролируют США, 8–10 – Германия, 6–8 – Япония, по 3–5 приходится на Великобританию и Францию. Другие развитые страны контролируют по 2–6 таких технологий.

Первое место в мире

по индексу инновационной способности уверенно занимают США. Они лидируют по таким компонентам, как инновационные кластеры, инфраструктура и показатели инновационности промышленных компаний. На втором месте – Великобритания. Япония и Швейцария опережают США и Великобританию по качеству научно-технических кадров, но уступают по показателям инновационности компаний и инфраструктуры. Наиболее инновационной группой международных экспертов признана государственная политика Сингапура.